

**UZOQ MUDDATLI DAVOLANISHGA MUHTOJ BOLALAR UCHUN TA'LIMNI
TASHKIL ETISH****Beginmova Marjona****JDPU Pedagogika va psixologiya fakulteti****Maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 510-23 talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15099128>**

Annotatsiya: ushbu maqolada uzoq muddatli davolanuvchi bolalar uchun ta'lim tizimini tashkil qilish to'g'risida yoritilgan. Bundan tashqari tyuter faoliyati haqida va u nima ish qilishi haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: davolash profilaktika, sil kasalligi, tayanch tizimi kasalliklari, ruhiy asab tizimi kasalliklari, tyutorlar, "Bolalarga tyutor yordami", 250 ming nafari tibbiy tashkilot.

Davolash-profilaktika muassasalarida statsionar sharoitda uzoq muddat davolanishga muhtoj bolalarga umumiy o'rta ta'lim berish tartibi to'g'risidagi nizomga ko'ra, davolash-profilaktika muassasalari qoshidagi umumiy o'rta ta'lim maktablari davlat ta'lim standartlari hamda ular asosida ishlab chiqilgan maxsus ta'lim (aqli zaif va ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar uchun) talablariga muvofiq har bir shaxsning ta'lim va tarbiya olishdagi konstitutsiyaviy huquqini ro'yobga chiqarish, ularning umumiy o'rta ta'lim olishini va bilish imkoniyatlariga muvofiq tarbiyalash maqsadida tashkil etiladi.

Davolash-profilaktika muassasalari qoshidagi umumiy o'rta ta'lim maktablari ixtisoslashuviga muvofiq quyidagi turlarga bo'linadi:

I - sil kasalligi va uning shakllariga chalingan bolalar uchun davolash-profilaktika muassasalari qoshidagi umumiy o'rta ta'lim maktablari;

II - tayanch tizimi kasalliklari va ularning asoratlariga chalingan bolalar uchun davolash-profilaktika muassasalari qoshidagi umumiy o'rta ta'lim maktablari;

III - ruhiy asab kasalliklariga chalingan bolalar uchun davolash-profilaktika muassasalari qoshidagi umumiy o'rta ta'lim maktablari.

Uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalarni tibbiyot muassasalarida o'qitishning tarbiyaviy omillari. Tibbiyot muassasalarida uzoq muddatli statsionarda davolanishga muhtoj bolalarni umumiy o'rta ta'lim bilan ta'minlash tartibi to'g'risidagi Nizomga ko'ra, tibbiyot muassasalari huzuridagi umumta'lim maktablari davlat ta'lim standartlariga mos keladi va har bir shaxsning o'rta ta'lim olish bo'yicha konstitutsiyaviy huquqini amalga oshirish maqsadida tashkil etiladi. Davolash-profilaktika muassasalarining umum ta'lim maktablarida ta'lim bepul amalga oshiriladi. Tibbiyot muassasalari huzuridagi umum ta'lim maktablarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- o'quvchilarning muntazam ta'lim olishini ta'minlash, ularning ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish;
- o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish asosida yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarni tarbiyalash, ularning bilim olishi uchun sharoit yaratish;
- o'quvchilarning umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari va ular asosida ishlab chiqilgan maxsus ta'lim talablariga muvofiq ta'lim olishini ta'minlash;
- dars jadvaliga rioya qilishni ta'minlash, o'quv jarayonida o'quvchilar salomatligini muhofaza qilishni ta'minlash. Tibbiyot muassasalari qoshidagi umumiy ta'lim maktablari tibbiy sabablarga ko'ra 30 kun va undan ortiq statsionarda davolanayotgan maktab yoshidagi bolalar

uchun tashkil etiladi. Tibbiyot muassasalari qoshida umumta'lim maktablariga shahar va viloyat sog'liqni saqlash boshqarmalari, tibbiyot muassasalari qoshida esa belgilangan tartibda umumta'lim maktablari tashkil etiladi. Tibbiyot muassasalari qoshidagi umumta'lim maktablari mutaxassisliklariga ko'ra quyidagi turlarga bo'linadi: I — sil kasalligi va uning shakllari bilan kasallangan bolalar uchun tibbiy muassasalar qoshidagi umumta'lim maktablari; II — tibbiyot muassasalari negizida tayanch-harakat tizimi kasalliklari va ularning asoratlari bilan og'rikan bolalar uchun umumta'lim maktablari; III — davolash-profilaktika muassasalarida joylashgan ruhiy kasalliklarga chalingan bolalar uchun umumiy ta'lim maktablari. Tibbiyot muassasalari huzuridagi umumta'lim maktablarida umumiy o'rta ta'lim kunduzgi ta'lim shaklida olib boriladigan boshlang'ich ta'lim (I-IV sinflar) va umumiy o'rta ta'lim (I-XI sinflar)dan iborat. O'quvchilarga davlat ta'lim standartlari va talablariga muvofiq umumiy o'rta ta'lim beriladi. Ta'lim jarayoni umumiy o'rta ta'limning davlat standartiga muvofiq belgilanadi. Maxsus o'qitish O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan belgilangan tartibda, o'quv rejalari va dasturlari asosida maxsus korreksiya usullaridan foydalangan holda amalga oshiriladi. Talabaning davolanish uchun tibbiy muassasaga qabul qilinishi uni davolash muassasasi qoshidagi umumta'lim maktabiga qabul qilish uchun asos hisoblanadi. Tibbiyot muassasalari huzuridagi umumta'lim maktablariga o'quvchilarni qabul qilish va ularni o'qitish belgilangan tartibda vaqtincha tashkil etiladi. 30 kun va undan ortiq muddat davomida davolanayotgan maktab yoshidagi bemorlar tibbiyot muassasasi qoshidagi umumta'lim maktabiga qabul qilinganda o'zlari tahsil olayotgan umumta'lim maktabi rahbariyati tomonidan imzo va muhr bilan tasdiqlanadi hamda yozma ma'lumotnoma bilan ta'minlanadi. O'quvchi o'z yoshiga muvofiq sinfga tayinlanadi va u tibbiyot muassasasiga qabul qilingan paytdan e'tiboran bir kun ichida umumta'lim maktabi tomonidan berilgan ma'lumotnoma va u o'qigan umumiy o'rta ta'lim maktabining direksiyasi davolanish boshlanishidan avval yuboradi. Tibbiyot muassasasining umumta'lim maktabi sinflarida o'quvchilar soni 10-20 kishini tashkil qiladi.

Sinfda o'quvchilar soni yetarli bo'lmagan hollarda quyi sinf o'quvchilari (1-3-sinflar, 2-4-sinflar, 1-4-sinflar) to'liq sinflarga birlashtiriladi, yuqori sinflarda esa o'quvchilar soniga qarab sinflar ochiladi. Tibbiyot muassasalarida uzoq muddatli davolanayotgan bolalar uchun ta'lim muhitini tashkil etishning tarkibiy qismlari va ularning xususiyatlari. Turli sabablarga ko'ra nogiron bolalar soni doimiy ravishda oshib bormoqda. Mavzuning dolzarbligini hisobga olsak, shuni aytishimiz mumkinki, statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda bir yil davomida bir necha million bola tibbiyot muassasalari shifoxonalarida davolanadi, shundan bir necha ming bola uzoq muddatli statsionarlarda davolanmoqda. Ularga gematologik va onkologik, yuqumli kasalliklar, og'ir shikastlanishlar va kuyishlar oqibatida kasallangan va shikastlangan bolalar kiradi. Tibbiyot muassasalarida tarkibiy o'quv bo'limining bo'lishi va unga bo'lgan ehtiyoj zarur va aniqdir. Kasallik tufayli oylar va hatto yillar davomida davolanishga majbur bo'lgan bolalarni ta'lim jarayonidan butunlay uzib qo'ymaslik kerak. Og'ir kasallikka chalingan bolaning hayotida, maxsus tayyorgarlikka e'ga bo'lgan o'qituvchilar bo'lishi kerak. O'zbekistonda xorijiy davlatlar amaliyotiga suaynib uni o'zlarining amaliyotida qo'llashni asos qilib olgan o'qituvchilar "tyutorlar" hisoblanadi. Bugungi kunda "tyutorlar" lavozimi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13 oktabrdagi "Alohida ta'limga muhtoj bolalarni o'qitish va tarbiyalash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori bilan rasman belgilangan. Bugungi kunda pedagogik atamalar orasida "Bolalarga tyutor yordami" tushunchasi tobora ko'proq foydalanilmoqda. Ta'lim olishda muammolarga duch kelgan bolalar pedagogik

yordamga juda muhtoj. Muammolarning sabablari bolaning jismoniy hamda aqliy va psixologik rivojlanish xususiyatlariga bog'liq bo'lishi mumkin.

Tibbiyot muassasalarida bolalarning ta'lim olishi uchun maxsus sharoitlarni yaratish. Rossiya Federatsiyasining Sog'liqni saqlash vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, har yili 6 million bolalar tibbiy shifoxonalarda ixtisoslashtirilgan tibbiy yordam oladilar, ularning 250 ming nafari tibbiy tashkilotda uzoq vaqt (21 kundan ortiq) bo'ladilar. 1. Rossiya Federatsiyasining Sog'liqni saqlash vazirligi uzoq muddatli davolanishni talab qiladigan bolalar uchun eng keng tarqalgan kasalliklar yoki sharoitlarning 60 turini aniqladi. Uzoq muddatli davolanish holati bolalarga ularning yashash joyidagi ta'lim tashkilotiga borishga imkonini bermaydi. 2. Ularning ko'pchiligi o'rganishni va oqishni xohlaydilar. Bundan tashqari, istisnosiz barcha bolalarni o'qitish va tarbiyalash psixologik funktsiyalarni rivojlantirish manbalari, fiziologik regulyatorlardir va psixologik jarayonlardir. Maqsadli, puxta va individual ravishda tanlangan, izchil pedagogik ta'sirlar tizimi sifatida o'qitish ko'p jihatdan aqliy va shaxsiy rivojlanishning mazmuni va yo'nalishini, ijtimoiy istiqbollarini va bolaning kelajagini belgilaydi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitning ifloslanishi va ichimlik suvining yetishmasligi (ifloslangan suv havzalari), Orol dengizi falokati va boshqalar tufayli bir necha ming bolalar uzoq vaqt (21 kundan ortiq) tibbiyot muassasalarida qolmoqda. Uzoq muddatli davolanishga muhtoj va tibbiy tashkilotlarda umumiy ta'lim olayotgan bolalar uchun ta'lim olishlari uchun barcha zarur shart-sharoitlar yaratilishi kerak. Aqliy faoliyatini o'z vaqtida tiklash, kognitiv salohiyatni ro'yobga chiqarish va jamiyatga muvaffaqiyatli sotsializatsiya qilish maqsadida davolash jarayonida bolalarni tarbiyalash g'oyasi taniqli mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan ilmiy asoslab berildi va O'zbekistonda muayyan bosqichlarda turli idoraviy muassasalarda amalga oshirildi: ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya. Har bir bola ta'lim olish huquqiga ega bu davlat tomonidan kafolatlanadi. Shuning uchun ham uzoq muddatli davolanuvchi bolalar ham ta'lim olishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. <http://kun.uz/26744471?q=%2Fuz%2F26744471&ysclid=m8q5lzugstz467506351>
2. <https://darakchi.uz/oz/126347?ysclid=m8q5m9qkfx183006637>
3. <https://inlibrary.uz/index.php/ilm-fan-va-innovatsiya/article/view/32702?ysclid=m8q6282cjd825997400>
4. Ногиронлик - Бу нима? - Онлайн Тиббий Энциклопедия MedLife.Uz.
5. Ногиронлик моделларининг тўқнашуви ёхуд атамалар – янги ғоялар элчиси. Электрон ресурс: <https://exussrinvalids.files.wordpress.com/2016/12>.